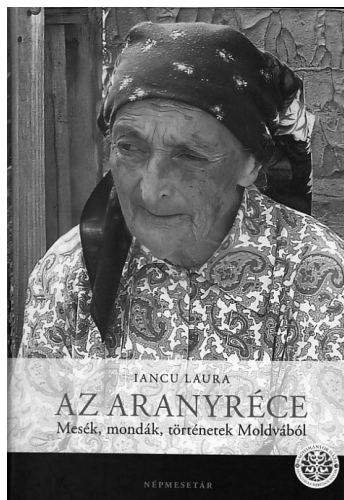

Magyar Zoltán

MESÉK A KELETI VÉGEKRŐL

A moldvai csángó szövegfolklor kutatása örvendetesen megélt az utóbbi húsz évben. Igaz, ez több esetben is évtizedekkel korábbi, nagyszabású gyűjtések közreadását jelentette (vö. Faragó József: *Baka András tréfás beszédei. Moldvai csángómagyar népmesék.* Bukarest, 2003, Kriterion Kiadó; Kallós Zoltán: *Világszárnya. Moldvai magyar népmesék.* Kolozsvár, 2004, Stúdium Könyvkiadó), azonban dacolva az „utolsó óra” Moldvában nem csupán néprajzi, hanem nyelvi értelemben is gyorsuló módon lepergő homokszemeivel, még a legutóbbi években is számottevő mennyiségű prózaepikai alkotás (mese, monda, tréfás népi elbeszélés, igaz történet) lett a moldvai katolikusoktól feljegyezve, illetve vált közkinccsé különféle kötetekben és folyóiratokban. E folklórkutatói leletmentés egyik legújabb „emlékműve” Iancu Laura népköltészeti gyűjteménye.¹

Az aranyréce című kötet azonban maga sem előzmények nélküli. Mint az a könyv bevezetőjében is olvasható, második, bővített kiadása a költő, író és néprajzkutató szerző 2005-ben publikált, hasonló című kiadványának,² és sok tekintetben átfedést mutat a Benedek Katalinnal közösen összeállított, a magyarfalusi prózaepikai örökséget egybegyűjtő népköltészeti antológiával,³ illetve azzal a meséket tartalmazó CD-vel,

- 1 Iancu Laura: *Az aranyréce. Mesék, mondák, történetek Moldvából.* Budapest, 2022, Hagyományok Háza.
- 2 *Az aranyréce. Mesék Moldvából.* Gyűjtötte Iancu Laura. Szerkesztette Dala Sára. A bevezetőt írta Nyisztor Tinka. A kísérőtanulmányt írta Dala Sára, Puskás Katalin. Budapest, 2005, Hagyományok Háza.
- 3 Iancu Laura – Benedek Katalin: *Johófiú Jankó. Magyarfalusi csángó népmesék és más beszédek.* Budapest, 2002, Somhegyi Kft.

melyet a Tájszólam Egyesület adott közre.⁴ Habár a 2010-es évekre Iancu Laura szakmai érdeklődése mind inkább a vallási néprajz felé fordult, még 2015-ben is megjelent szerkesztésében egy, a moldvai csángó mondavilágból merítő népszerűsítő válogatás.⁵ Jelen kötet tehát logikus folytatása egy immár két évtizedes szövegfolklorisztikai munkásságnak, azonban némiképpen meglepetés is a szerző legújabb publikációinak fényében.

A Hagyományok Háza által kiadott, az ottani népmeseműhely fő fórumának számító *Népmesetár* sorozatban megjelent gyűjtemény jelentősen eltér a tizenhét évvel korábban közreadott elsőtől. Számottevő mértékben csökkent a bevezető tanulmány terjedelme, a szövegtörzsek azonban közel duplájára bővült, javarészt olyan folklórszövegekkel, melyek nyomtatásban e kötet lapjain jelennek meg először. A 2005-ös kiadvány tudományos kísérő szövegéből mindössze Dala Sára kutatástörténeti áttekintése és a meseszövegekhez írt jegyzetanyag maradt meg, amely azonban jelen kötetben kiegészült a folklórszövegeket gyűjtő, magyarfalusi származású Iancu Laura szülőföldjéről és szülőfalujáról írt vázlatos áttekintésével, valamint saját moldvai mesegyűjtéseinek felidézésével, továbbá azzal a Trunki Péter által írt fejezettel, amely a magyarfalusi mesék nyelvi jellegzetességeit taglalja.

Az *aranyréce* második kiadásában olvasható 22 népköltészeti alkotás túlnyomó része mese (19 szöveg, köztük 13 tündérmese), amely a kötet összeállítóinak műfaji definíciója szerint kiegészül két mondával (eredetmagyarozó mondával) és egy népi anekdotával (adomával). E rövid statisztika annyiban pontosítandó, hogy a *Restes ember* című történet valójában legendamese, ugyanis az 1999-ben gyűjtött apokrif szövegből hiányzik az eredetmagyarozó motívum. Míg az első kiadás 13 folklórszövege 1999 és 2002 között lett feljegyezve, az újabb 9 folklóralkotás 2012–2021 között került megörökítésre, esetenként már korábban rögzített történetek újrameséltetésével. Erre példa a *Johófiú Jankó* című mese, amelyet a történetmondó 1999 után 2021-ben mondott el újra a folklórgyűjtőnek.

4 Bakos Márta (szerk.): *Moldvai csángók mesélnek*. Budapest, 2002, Tájszólam Egyesület.

5 *Csángómagyar legendák. Moldvai magyar mondák és történetek*. Összeállította és szerkesztette Iancu Laura. Budapest, 2015, Babér Kiadó.

Az *aranyréce* második kiadását fémjelző 22 moldvai epikus történet túlnyomó része (19 szöveg) magyarfalusi népi elbeszélés. Ez egészül ki 3, Lujzikalagorban gyűjtött narratívummal, táji jelleget adva e népköltészeti korpusznak. Gyűjtési emlékeiről szólván, Iancu Laura megemlíti, hogy a Magyarfaluhoz közeli Lábnikon, valamint a Szeret túlpartján fekvő Klézsében is gyűjtött folklórszövegeket – ezek közreadása azonban sajnálatos módon elmaradt, pedig e bővített kiadás nagyobb szabású szövegválogatásra is lehetőséget teremtett volna. Hasonlóképpen több olyan, Iancu Laura által gyűjtött mese sem vált részévé e gyűjteménynek, melyek a *Moldvai Magyarság* című folyóirat különböző számaiban már olvashatók voltak, utalhatok az ATU 2251 (*A nyúl farka*) című mesetípus szövegváltozataira.⁶

A kötetben közölt huszonnégy történetet hét moldvai csángó adatközlő mondta el, egy kivételével – már nyugdíjas korú – asszonyok. Közülük az 1936-ban született Iancu Lenuța (Iancu Luca) emelkedik ki a maga kilenc történetével, de négy, illetve három-három mesét a magyarfalusi Avadani Rózsa és Ádám Mária, valamint a lujzikalagori Salamon Mária is elmondott a gyűjtőnek. Személyes folklórgyűjtői tapasztalat is, hogy a moldvai csángó falvakat járva kiemelkedő tudású mesemondók már nem lelhetők fel, azonban a magyar nyelvet máig is használó településeken még található olyan idősebb személyek, akik még tudnak népmeséket (jellemző módon tréfás meséket és legendameséket) – bár e repertoárok már csak néhány, még fiatalkorukban hallott meseszövegre korlátozódnak. A még élő moldvai adatközlők közül kivételt talán csak a lészpedi „szent leány”, Jánó Ilona szövegkorpusza képez (látomászövegei és az általa ismert egyéb történetek), valamint az az utóbbi években a már generációkkal ezelőtt nyelvileg asszimilálódott északi csángó Talpason, Petres László által felfedezett katolikus asszony, aki a helyi fonóban hallott meséket már románul mondta el a gyűjtőnek.

A Iancu Laura által feljegyzett és közreadott népköltészeti gyűjtemény javarészt nemzetközileg elterjedt vándortörténeteket tartalmaz. Akad köztük azonban néhány folklorisztikai kuriózum is. Ilyen a már említett, egy korábbi kötetnek címadójául is szolgáló, a magyarfalusi Iancu Pavel által újra elmondott *Johófiú Jankó* című mese, amely a magyar mesekincsben meghatározó Fehérlófia-típus (ATU 301/MNK

6 Iancu-Benedek 2002, 191–192. p.

301B)⁷ figyelemre méltó variánsa. Folklorisztikai értelemben más szempontból különleges a *Tollús leány története* (ATU 501B), amelynek olvastán a gyakori közbeszólások által a mesemondó asszony és a mesehallgató gyerekek dinamikus interakciója is nyomon követhető. A moldvai magyar folklórban nagy súllyal jelen lévő kincsmondákkal⁸ is rokonítható az *Odús fa* című lujzikalagori tréfás mese (ATU 1643), és a szintén hiedelemmondai áthallásokban bővelkedő *Ördögönszülte baba* története (ATU 1353), amely Illés próféta középkori legendájának folklorizálódott szövegváltozata, és amely a moldvai és a gyimesi csángó, valamint a bukovinai székely folklórban egyaránt elterjedt (vö. MZM M125.; MZH D215.1.).⁹

Az *aranyréce* bővített, második kiadása is elsősorban az érdeklődő nagyközönségnek szánt kiadvány, e célt szolgálja a kötet végi, QR-kód segítségével aktiválható hangzómelléklet is. E kötet azonban a szaktudományos kívánalmakat is minden tekintetben kielégíti: a folklóralkotások szöveghű leírásban, lábjegyzetekben szereplő tájnyelvi magyarázatokkal vannak közreadva, és a Dala Sára által összeállított jegyzetanyag is rendkívül alapos: a közölt folklórszövegek tipológiája, gyűjtési adatai és a típus népköltészeti háttere is részét képezi. A kiadványt néhány beszédes fotó is színesíti: portrék a kötetben megszólaltatott moldvai csángó történetmesélőkről, valamint hangulatképek hagyományos moldvai közösségi alkalmakról.

Származása révén Iancu Laura egyike azoknak a keveseknek, akik a moldvai magyar néprajzi örökséget empirikus tapasztalatok birtokában, analitikus jelleggel is látni képesek. Egyszerre törvényszerű és sorsszerű is, hogy folklorisztikai munkássága szűkebb pátriája, szülőföldje, a moldvai magyarok történelmének és kulturális örökségének feltárására irányul. Magnókezetták szalagjainak sokaságán szunnyadó, még leíratlan és kiadatlan folklórgyűjtései remélhetőleg további népköltészeti köteteket fognak eredményezni, lenyomataként a nemrég még improzálás gazdagságban létezett moldvai csángó népi kultúrának.

7 *Magyar népmesekatalógus 2. A magyar tündérmesék típusai (AaTh 300–749)*. Összeállította és a bevezetőt írta Dömötör Akos. Budapest, 1988, MTA Néprajzi Kutatócsoport, 65–69. p.; *Fehérlófia*. Szerkesztette, bevezette és az utószót írta Hoppál Mihály. Budapest, 2019, Európai Folklór Intézet – Magyar Napló Kiadó – FOKUSZ Egyesület.

8 Magyar Zoltán: *Moldvai csángó mondakatalógus*. I. Budapest, 2022, Kairosz Kiadó, 287–312. p.

9 Magyar Zoltán 2022, 405. p.; Magyar Zoltán: *Erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus*. I. Budapest, 2021, Kairosz Kiadó, 284. p.